

Op naar de top

Auteur(s):

Kam, C.A., de

*De auteur is werkzaam bij de divisie Algemene economie, Rijksuniversiteit Groningen. Dit artikel is gebaseerd op hoofdstuk 3 van het Sociaal en Cultureel Rapport 2000 van het Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, september 2000.***Verschenen in:**

ESB, 85e jaargang, nr. 4280, pagina 906, 10 november 2000

Rubriek:**Trefwoord(en):**

banenmotor

De lage instapwaarde van de gulden in de euro en de betrachte loonmatiging verklaren waarom Nederland zo succesvol lage werkloosheid en lage inflatie heeft gecombineerd.

Succes en falen van het sociaal-economische beleid vallen aan de hand van uiteenlopende maatstaven te bepalen. Traditioneel kent de economische politiek in ons land als belangrijke doelstellingen onder andere een evenwichtige groei van het nationale inkomen, nagenoeg volledige werkgelegenheid en geringe inflatie. Deze bijdrage vergelijkt de ontwikkeling van de genoemde beeldbepalende grootheden in Nederland met die in de overige lidstaten van de Europese Unie (EU) en in twee landen buiten de Unie: de Verenigde Staten en Japan. De vergelijking betreft de jaren negentig van de vorige eeuw. Nederland blijkt in die periode een indrukwekkende inhaalmanoeuvre te hebben gemaakt. Nederland steeg met stip op de lijst waarbij landen zijn gerangschikt naar het bruto binnenlands product per hoofd, en dat sterker dan vaak wordt vermoed. Bovendien nestelden wij ons stevig aan de top van een andere lijst, als het land met de laagste score op de misère-index (zie hierna).

Op naar de top

De eerste kolom van [tabel 1](#) geeft het bruto binnenlands product (bbp) van de zeventien geselecteerde landen in 1998, uitgedrukt in miljarden gulden. Het bbp van elk land is hier uitgedrukt in gulden met vergelijkbare koopkracht. Veel varkens maken de spoeling dun. Het is daarom gebruikelijk het totale bbp te relateren aan het aantal inwoners van een land. De tweede kolom van [tabel 1](#) laat zien dat Nederland tegen het einde van de twintigste eeuw wat betreft het bbp per hoofd, gemeten via koopkrachtpariteiten, ten opzichte van de vergelijkingslanden een hoge middenpositie inneemt. Binnen de Europese Unie moesten wij in 1998 uitsluitend Luxemburg en Denemarken laten voorgaan. Het bbp per hoofd lag in de Europese Unie dertien procent lager dan in Nederland. In [tabel 1](#) wordt de welvaart van Nederlandse huishoudens trouwens nog onderschat, omdat werknemers in ons land gemiddeld weinig uren per jaar bij het productieproces zijn ingeschakeld en dus in vergelijking met hun collega's in andere landen naast hun aandeel in het bbp over veel vrije tijd beschikken. Ook (vrije) tijd is geld waard.

Tabel 1. Bruto binnenlands product (per hoofd) op basis van koopkrachtpariteit, 1998

Landa	bbp (mrd gld)	bbp per hoofd (gld)	index (Nederland=100)
Luxemburg	30	69.756	140
Denemarken	279	52.561	106
Nederland	782	49.809	100
Oostenrijk	395	48.855	98
België	492	48.192	97
Duitsland	3875	47.240	95
Ierland	174	47.110	95
Zweden	393	44.400	89
VK	2602	43.919	88
Finland	226	43.878	88
Italië	2520	43.762	88
Frankrijk	2620	43.383	87
Spanje	1387	35.225	71
Portugal	315	31.636	64
Griekenland	302	28.743	58
EU-15		43.535	87
VS	16662	61.919	124
Japan	6177	48.832	98

a. EU-landen gerangschikt naar dalende koopkracht per hoofd van de bevolking.

Bron: OESO, Analytical Database, december 1999.

Hollands mirakel

In de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw zakte Nederland op de ranglijst uit [tabel 1](#) steeds dieper weg. Als resultaat van deze ontwikkeling was anno 1990 het bbp per hoofd in liefst negen EU-landen hoger dan hier. In de jaren negentig volgde een spectaculaire inhaalrace: het Hollands mirakel. Voor de toen gerealiseerde, in verhouding sterke, toename van het bbp per hoofd, uitgedrukt in guldens van vergelijkbare koopkracht, bestaat een dubbele verklaring. Ten eerste groeide ons bbp-volume sterker, in de periode 1990-1998 met cumulatief 23 procent, tegen veertien procent in het gebied van de EU-vijftien ¹. Maar ook de binnenlandse prijzen ontwikkelden zich gematigder dan in vrijwel alle vergelijkingslanden. Dit blijkt uit de score van ons land op de misère-index (zie hierna). Omdat het bbp per hoofd van de vergelijkingslanden is uitgedrukt in guldens van vergelijkbare koopkracht, droeg de gematigde prijsbeweging in eigen land bij aan de hoge positie die Nederland tegen het einde van de vorige eeuw innam op de koopkrachtljst.

Misère-index

Wanneer de totale binnenlandse productie sneller groeit dan de productie per gewerkt uur, neemt de werkgelegenheid (gemeten in arbeidsuren) per definitie toe. De productie per uur - de arbeidsproductiviteit - verbeterde de afgelopen tien jaar in Nederland niet spectaculair. Gegeven de stevige productiegroei nam met name in de tweede helft van de jaren negentig de werkgelegenheid (in arbeidsuren) dus aanzienlijk toe. De forse banengroei wordt in de regel (mede) toegeschreven aan de gematigde ontwikkeling van de arbeidskosten. Zij had nog een ander effect, waarop zelden wordt gewezen. Als gevolg van de in verhouding gematigde kostenontwikkeling steeg arbeidsintensieve dienstverlening (bijvoorbeeld de gezondheidszorg) in ons land relatief minder in prijs dan in de vergelijkingslanden. Dat leverde consumenten in Nederland een specifieke 'ruilvoetwinst' op. Die verklaart deels de hoge positie van Nederland op de lijst in [tabel 1](#), waar landen zijn gerangschikt naar het bbp per hoofd, uitgedrukt in guldens van gelijke koopkracht. Gedurende het afgelopen decennium vertraagde het tempo van de geldontwaarding overigens niet alleen in eigen land, maar ook elders binnen de Europese Unie.

Als uitkomst van beide ontwikkelingen - een in verhouding sterk groeiende werkgelegenheid en een gematigde inflatie - daalde de score op de 'misère-index' (de som van het werkloosheids- en het inflatiepercentage) gedurende het afgelopen decennium vrijwel nergens binnen de Europese Unie zo sterk als in Nederland het geval was; zie [tabel 2](#) ². Een lage score op deze index is gunstig, gegeven de beleidsdoelstellingen inzake inflatie en werkgelegenheid. In 1990 was de positie van ons land al niet slecht, vooral omdat de geldontwaarding hier destijds in verhouding gering was. De fraaie topositie die tien jaar later is bereikt is bovenal te danken aan de sterke daling van de werkloosheid van de afgelopen jaren. In nagenoeg alle landen is de misère-index in de loop van de jaren negentig gedaald, het meest dramatisch in Portugal (met tien punten). Dit is vooral te danken aan het sterk vertraagde tempo van de geldontwaarding, die in 1990 in Portugal en Zweden nog in de dubbele cijfers liep. In de meeste vergelijkingslanden is de werkloosheid daarentegen toegenomen, soms aanzienlijk. Dit verklaart bijvoorbeeld de opvallende stijging van het indexcijfer voor Duitsland (met bijna drie punten).

Tabel 2. Misère-index, 1990-2000a

Land ^b	1990	1995	2000
Nederland	8,4	8,0	4,75
Oostenrijk	n.b.	6,1	5,6 _c
Denemarken	10,3	9,3	6,9 _c
Portugal	18,0	11,5	7,9 _c
Zweden	12,1	11,7	8,7 _c
VS	12,6	11,3	8,75
Duitsland	6,8	10	9,5
Ierland	16,7	14,8	10,2 _c
België	10	11,6	10,5
Frankrijk	11,8	13,3	11,25
Italië	15,3	17,6	12,75
Finland	9,3	16,1	12,8 _c
Spanje	22,9	27,6	20,6 _c
EU-15	12,4	13,9	11,25
VS	10,6	7,8	6,5
Japan	4,7	2,6	4,75

a. Som van gestandaardiseerde werkloosheid (percentage van de totale beroepsbevolking) en inflatie (percentage prijsstijging van de particuliere consumptie). Het gaat hierbij om werkzoekenden die onmiddellijk voor de arbeidsmarkt beschikbaar zijn.

b. EU-landen gerangschikt naar oplopende misère-index in 2000.

c. Cijfers ontleend aan Economic Outlook; het meest recente cijfer is voor 1998.

Bron: CPB, Centraal Economisch Plan 2000, blz. 218-222, OESO, Economic Outlook, Parijs, december 1999, blz. 210 en 216,

Waarde gulden in de euro

Zoals bekend streefden de autoriteiten in de jaren tachtig en negentig naar koppeling van de gulden aan de valuta van de oosterburen. De achterblijvende stijging van de arbeidskosten maakte in de jaren negentig onze internationale concurrentiepositie sterker. De relatief gematigde kostenontwikkeling kwam echter niet tot uitdrukking in een appreciatie, respectievelijk revaluatie van de gulden ten opzichte van de Duitse mark. De relatieve onderwaardering van de gulden in de laatste jaren voordat de nationale munt definitief aan de euro werd geklonken kan het Hollandse mirakel waarschijnlijk mede verklaren. De relatief lage instapwaarde van de gulden geeft de vaderlandse economie nog steeds vleugels. Nederland begon als de goedkoopstede van euroland. Die status is aan het verwateren, nu de prijzen achter de dijken sneller stijgen dan in de meeste andere landen die deel uitmaken van euroland. De beweging van lonen en prijzen

versnelt, onder invloed van krapte op de arbeidsmarkt, duurdere olie en een pro-cyclisch budgettair beleid.

Blijft Nederland op kop?

Groei van het bbp (per hoofd) is het resultaat van inschakeling van méér productiefactoren (arbeid, kapitaal) danwel van verbetering van hun productiviteit. Loonmatiging heeft in het jongste verleden de inzet van arbeid bevorderd. Gegeven de omvang van de economische inactiviteit was dit in de jaren tachtig en negentig een voor de hand liggende prioriteit. Dit beleid ging niet ten koste van de koopkracht per hoofd. Integendeel, Nederland klom rap op de Europese hitlijst (zie [tabel 1](#)). De verklaring is niet ver te zoeken. Ten eerste groeide het bbp (per hoofd) flink door het succesvolle streven veel méer arbeid bij het productieproces in te schakelen. Ten tweede voorkwam de betrachte loonmatiging dat de arbeidsintensieve dienstverlening, met name in de kwartaire sector, in verhouding tot de industriële productie (veel) duurder werd. Mede doordat de ziekte van Baumol in ons land dankzij loonmatiging effectiever dan elders werd bestreden, steeg de koopkracht bij ons sterker dan in de vergelijkingslanden het geval was.

Oplopende krapte op de arbeidsmarkt zet het matigingsmodel nu onder druk. Hierbij valt aan te tekenen dat Nederland nog steeds veel uitkeringsontvangers telt. De overheid kan proberen de te verwachten ophoop van de arbeidskosten te vertragen door inschakeling van thans niet actieven te stimuleren. Velen uit deze groep hebben echter naar verwachting een relatief lage productiviteit. De kans van slagen van dit beleid is verder ongewis zolang beleidsmakers krachtiger ingrepen schuwen. Wil Nederland in een tijd dat de beroepsbevolking snel vergrijst op kop blijven, dan zal het dus bovenal zijn productiviteit moeten verbeteren

1 CPB, [Centraal Economisch Plan 2000](#), Den Haag, Sdu, blz. 214-217.

2 Overigens is het internationaal gestandaardiseerde werkloosheidscijfer voor Nederland neerwaarts vertekend, doordat tal van 'verborgen werklozen' een beroep op arbeidsongeschiktheidsregelingen doen, regelingen voor vervroegd danwel flexibel uittreden grote populariteit genieten en werklozen van 57,5 jaar en ouder zich niet beschikbaar hoeven te houden voor de arbeidsmarkt.